

Konu: Ruhsal İnsan
Yazı: 83

Muhiddin İbnü'l Arabi

Doç. Dr. **Haluk Berkmen**

Muhiddin İbnü'l Arabi 1165'de bugün İspanya sınırları içindeki Murcia'da doğdu ve 1240'da Şam'da vefat etti. İslam düşüncesinin batini boyutunu derin bir felsefi yaklaşımla yorumlayan ilk mutasavvıf ve Sufi bilge kişidir. Eğitimi İslam kültürünün seçkin merkezlerinden Sevilla'da tamamladı. 1198'de doğuya gitmeye karar verdi ve bir daha doğduğu yerlere dönmedi. Tüm kuzey Afrika kıtasını aşarak Anadolu'ya, Konya'ya yerleşti.

İlk önemli durağı Mekke'de en önemli yapıtı **Fütuhat-ül Mekkiye**'yi yazmaya başladı, kitabı daha sonra Şam'da bitirdi. Bu eser, 38 cilt ve 560 bölümlük bir dev yapıt olup, bütün batini İslam bilimlerini kendi anladığı ve yaşadığı biçimde ele alan, ayrıca iç dünyasıyla ilgili önemli bilgiler içeren kişisel bir ansiklopedidir.

Anadolu'ya gelen M. Arabi, Konya'da karşılaştığı **Sadreddin Konevi**'yi, manevi evlat edindi. S. Konevi Arabi'nin hem müridi hem de ardılı oldu. Konevi'nin annesi ile evlenen M. Arabi uzun süre bu kentte yaşadı. Uzun gezilerinin ardından Şam'a geldiğinde ünü bütün İslam âlemine yayılmıştı. Din âlimleri M. Arabi'nin bazı görüşlerini onaylamasalar bile, sonraki dönemlerde ondan etkilenmemiş mutasavvıf ve din âlimi yoktur.

M. Arabi'nin en önemli diğer eseri **Vahdet-i Vücut** felsefesini işlediği **Fusûsü'l Hikem** adlı eseridir. Bu eser oldukça kapsamlı ve okunması zor olduğundan M. Arabi'nin görüşlerini yorumlayan iki güncel eseri kaynak olarak önermek isterim (1).

M. Arabi "önce *Mükaşefe* sonra *Müşahede* oluşur", der. Önce keşfetmek ve ardından beliren her neyse ona şahit olmak gerektiğini savunur. Keşif merak ve istekle olur. Bu açıdan bakıldığında, insan yaratamaz ve yoktan var edemez. Sadece var olan yapıları ve olguları izleyerek, elindeki malzemedен yeni yapılar oluşturabilir. Bilimin amacı doğanın nasıl çalıştığını ve evrendeki düzenli oluşumların hangi yasalara bağlı olarak ortaya çıktıklarını keşfetmektir. Tüm yeni buluşlar ve geliştirilmiş olan aletler birer icat olmaktan çok birer keşif olarak görülmelidirler. M. Arabi keşif edilenin görünür hâle gelmesine önem verir ve bu olguya **Tecelli** der. Ona göre tecelli eden Tanrı'nın kudreti ve sırrıdır. İnsanda zuhur eden (beliren) bu güce şahit olmaya **Mazhariyet** denmiştir.

Mazhar ile zuhur aynı kökten türer. 'Mazhar' bir şeyin görüldüğü, zuhur ettiği yerdir. Mazhar sözünün diğer anlamı şereflemek olduğundan, zuhur eden aynı zamanda insan için bir nasiptir ve şereftir. Dolayısıyla nasip, tesadüfen elde edilen veya insandan insana verilen

bir şeref değil, Tanrısal gücün insana bahsettiği ve lütfettiği bir mazhariyettir. Bu konuda **Ekrem Demirli** şu yorumu yapıyor:

İbnü'l Arabi birlik-çokluk sorunu bağlamında birliği kaynakla, yani Tanrı'dan çıkan tecelliyle ilişkilendirir. Çokluk ise yeteneklerden kaynaklanır. Yetenekler, tek olan tecelliyi kendilerine göre değiştirir. Mazharın ya da yeteneğin tecellide etkin olması ve onu çoğaltması, İbnül Arabi'nin teorisinde kaçınılmaz bir durumdur (2).

M. Arabi felsefesindeki tek olan tecelli görüşüne **Vahdet-i Vücut** (varlığın birliği) adı verilmiştir. Bu görüşe göre Allah'tan başka bir şey yoktur. Allah enerjisi "südur" eder, yani taşar. Sürekli hareket halinde olan bu enerji duyu organlarımız tarafından farklı enerji alanları olarak algılanır.

M. Arabi batını (içsel) bilgi ve sezgileri mantıklı bir bütün halinde ifade etmiş en büyük düşünürlerden biridir. Bu yüzden kendisine **Şeyh-ül Ekber** denmiştir. Batılı felsefecilerin asla ulaşamadığı metafizik zirvelere çıkmış bir feylesof ve bir Sufi'dir. M. Arabi bilgisini sadece akıl ve mantık boyutunda tutmayıp gündelik yaşamına da aktarmıştır.

Felsefesi olan "Vahdet-i Vücut" görüşü panteist bir görüş değildir. Vahdet-i vücut, varlığın teklifi demek olduğundan "Allah her yerdedir" demez Arabi. "Allah'tan başka bir şey yoktur" der. Çünkü O'nun teklifi (ehadiyeti) bölünüp parçalanmayan bir bütünselliktir. Bunun anlamı, varlığın ve var olanların Tanrı'dan bağımsız olmadıklarıdır. Südur eden Allah enerjisi sürekli hareket halindedir. Dönüşerek değişir ama asla yok olmaz ve parçalanmaz.

Batılı görüşün savunduğu Panteizm ile M. Arabi'nin savunduğu Vahdet-i Vücut aynı değildir. Fark şudur: "Arabi görüşünde evren, insan ve Tanrı bir bütün oluşturur. Evrenden ayrı bir Tanrı var olmadığından Tanrısal güç bizlere farklı gibi görünen birçok evrende ve de insanda tecelli eder". **Baruch Spinoza**'nın (1632 – 1672) Panteizminde Tanrı görünen evrendedir ve evren kadardır. M. Arabi'de ise Tanrı'nın görünen evrenden önce veya birlikte tecelli ettiği farklı evrenler vardır. Bunlardan ikisi **Ceberrut** ve **Meleket** evrenleri veya âlemleri olarak adlandırılmıştır.

Ceberrut âlemi: Tanrı'nın Rab olarak tecelli ettiği bağlayıcı kuvvetler âlemidir.

Meleket âlemi: Tanrı'nın melekler ve manevi varlıklar olarak tecelli ettiği âlemdir.

Bu iki âlem ile birlikte Tanrı görünen fizik evrende de tecelli eder. İnsanın hisleriyle (duygularıyla) ve duyularıyla şahit olduğu bu âleme **Nasut** âlemi denir. M. Arabi Nasut âleme **Âlem-i Şuhud** (şahit olunan evren) adını vermiştir (3).

Kaynaklar

- (1) **İbn Arabi'nin Fusus'undaki Anahtar Kavramlar**, Toshihiko İzutsu, Çeviren: Ahmet Yüksel Özemre, Kaknüs yayınları, 1999 İstanbul.
Fusûsû'l Hikem, Çeviren ve şerh eden: Ekrem Demirli, Kabalıcı Yayınevi, 2006, İstanbul.
- (2) **Fusûsû'l Hikem**, sayfa 21.
- (3) **İbn Arabi'nin Fusus'undaki Anahtar Kavramlar**, sayfa28.